

BP GERARD KUSZ
Opole

FORMY KATECHEZY BIBLIJNEJ

W zależności od sposobu wydobywania "prawdy tekstu" i w zależności od sposobu przekazu treści orędzia zbawienia różnicują się dydaktycznie typy katechezy. Najogólniej dają się wyróżnić dwa sposoby pracy z Biblią w katechezie. Pierwszy sposób usiłuje za pomocą zasad hermeneutyki biblijnoteologicznej wydobyć przesłanie "kerygmat" Biblii; drugi - widzi określoną funkcję tekstu biblijnego w ramach bloku problemowego.

I. KATECHEZA HERMENEUTYCZNA

Przez to określenie należy rozumieć wiele propozycji dydaktycznych, których wspólną cechą jest próba wydobywania "orędzia-tekstu" zarówno za pomocą zasad tradycyjnej hermeneutyki biblijnej, jak też i nowszej - podkreślającej rolę tradycji, oraz tzw. świadomości efektywnie historycznej (*wirkungsgeschichtliches Bewusstsein*)¹. Terminem zasadniczym, dosyć często spotykanym, jest tzw. przedrozumienie (*Vorverständnis*)². Wszelkie zrozumienie jest bowiem wyprzedzone przez wcześniej obecne przedrozumienie³.

1. Katecheza egzegetyczna

Dynamiczny rozwój egzegezy i teologii biblijnej sprawił, że dalszy rozwój katechezy biblijnej stał się niemożliwy bez oparcia jej na dorobku egzegezy i stałej współpracy katechetów z biblistami. Hasło "z egzegezy do katechezy" zainicjowało nową fazę, która w katechetyce katolickiej roz-

¹ Por. W. Langer. *Schriftauslegung im Unterricht*. Einsiedeln 1968 s. 84.

² Por. P. Weidmann. *Religionsunterricht am Schüler orientiert*. Donauwörth 1978 s. 25-28.

³ Por. H. G. Gadamer. *Wahrheit und Methode*. Tübingen 1960 s. 284.

poczęła się po zetknięciu z dydaktyką nauczania Biblii u protestantów⁴. W kręgu ewangelickim akcent położono na "spotkanie z tekstem" i "pracę nad tekstem", a katechezę podporządkowano normom egzegezy naukowej⁵. Uważano, że tak dla katechezy, jak i dla egzegezy ważne jest ustalenie pierwotnej intencji, jaka kierowała wypowiedzią autora biblijnego. Dla katolickiej katechezy biblijnej niepomierne zasługi położył Bruno Dreher, wykorzystując dydaktycznie reguły, którymi posługuje się biblistyka, i czyniąc je metodycznymi zasadami nauczania⁶. Okazało się, że reguły te ułatwiają a nie utrudniają prace nad przygotowaniem katechezy. Wykorzystanie w katechezie literackich oraz teologicznych zasad interpretacji tekstu biblijnego zwiększyło rzeczowość nauczania. Dla właściwej interpretacji tekstu biblijnego bardzo pomocna okazała się znajomość środowiska, w którym dany tekst powstawał, i jego funkcjonalność w życiu ludu Bożego (*Formgeschichte*), umiejętność ustalenia prehistorii tekstu wyprzedzającego moment jego spisania (*Traditionsgeschichte*) oraz uchwycenie faz redakcyjnych tekstu (*Redaktionsgeschichte*). Współzależność treści i formy językowej uznał Ingo Baldermann za zasadę nauczania, która musi być respektowana w katechezie. Każda próba wydobywania treści tekstu bez zwrócenia uwagi na jego formę zawiera w sobie niebezpieczeństwo niewłaściwej interpretacji.

Zrodził się jednak nowy problem: okazało się, że wiele biblijnych form literackich z trudem jest dostępnych dzieciom i młodzieży. Baldermann zaproponował, aby teksty biblijne dobierać według określonych form językowych i przydzielać odpowiednio do różnych poziomów wieku tak, aby ułatwiały, a nie utrudniały zrozumienia treści⁷. Myśl Baldermanna podjęli katoliccy pedagodzy religii: Hubertus Halbfas, Albert Höfer, a także Wolfgang Nastainczyk i Alfred Barth, którzy przyznali określonym stopniom wieku określone grupy tekstów biblijnych⁸. Podjęto także próby innego rozwiązania tego problemu. Nie negując ważności formy literackiej dla zrozumienia treści, zwrócono uwagę na to, że ta sama perykopa może być omawiana na różnych stopniach rozwoju psychicznego, lecz zawsze pod innym aspektem, bliższym możliwościom percepcyjnym danego okresu rozwojowego.

⁴ Por. B. Dreher. *Die biblische Unterweisung im katholischen und evangelischen Religionsunterricht*. Freiburg 1963.

⁵ Por. K. Frö r. *Biblische Hermeneutik. Zur schriftauslegung in Predigt und Unterricht*. München 1961; H. Stö ck. *Studien zur Auslegung der synoptischen Evangelien im Unterricht*. Gütersloh 1959.

⁶ Por. B. Dreher. *Einführung in die Auswahlbibel Gott unser Heil*. Freiburg 1967 s. 23-72; L a n g e r. jw.

⁷ *Biblische Didaktik. Die sprachliche form als Leitfaden unterrichtlicher Texterschliessung am Beispiel synoptischer Erzählungen*. Hamburg 1963.

⁸ Por. H. Halbfas. *Der Religionsunterricht*. Düsseldorf 1965; A. Hö fer. *Biblische Katechese Modell einer Neuordnung des Religionsunterrichts bei Zehnbis Vierzehnjährigen*. Salzburg 1966; W. N a s t a i n c z y k. *Biblische Unterweisung. Zwischen Gestern und Morgen*. Freiburg 1971; A. B a r t h. *Die Bibel im Religionsunterricht*. Aenauwörth 1973.

Bruno Dreher omawia tę problematykę na przykładzie perykopy o wskrzeszeniu młodzieńca z Naim (Łk 7, 11–17). W pierwszym roku nauczania wystarczy opowiedzieć perykopę, zwracając uwagę na to, że przez wskrzeszenie syna Jezus pocieszył załamana matkę i wdowę. W czwartym roku nauczania można już zaakcentować fakt, że Bóg jest Panem życia i śmierci każdego człowieka. W ósmym roku nauczania trzeba ukazać, że w Jezusie Chrystusie Bóg nawiedza swój lud i ratuje od zguby. Nawiedzenie to jest jednak różnie przyjmowane: Jan Chrzciciel, apostołowie i lud widzą w Jezusie oczekiwanego Mesjasza; natomiast arcykapłani, uczeni w Piśmie i faryzeusze odrzucają Jezusa, uważając Go za bluźniercę i oszusta. Po ósmym roku nauczania na omawiany tekst można spojrzeć jeszcze inaczej, widząc w nim świadectwo wiary wczesnego chrześcijaństwa w tajemnicę zmartwychwstania. Omawiając tę perykopę, należy przedstawić ją w świetle innych tekstów Nowego Testamentu (1 Kor 15; Obj 21, 1–5 itd.)⁹.

Zwolennicy katechezy egzegetycznej uważali, że nauczanie biblijne, opierając się na zasadach egzegezy powinno wyjaśnić istotną wypowiedź tekstu biblijnego. Zwracali przy tym uwagę na następujące tematy: a) wprowadzenie ucznia w świat biblijnych pojęć i form literackich, realia historyczne, geograficzne i społeczno-kulturalne czasów, o których mówią poszczególne księgi; b) skoro historia zbawienia dokonuje się w historii ogólnoludzkiej, stąd w wydarzeniach historycznych należy odkryć ich głębszy, historyczno-zbawczy sens; c) punktem centralnym i szczytowym historii zbawienia jest wcielenie Syna Bożego. W Jezusie Chrystusie objawiona została pełna prawda o Bogu i człowieku i jedynie w Nim jest zbawienie. Katecheza biblijna jest więc z natury chrystocentryczna; d) wydobyta za pomocą zasad interpretacyjnych współczesnej biblistyki prawda Pisma jest prawdą dotyczącą naszego zbawienia. Pismo św. nie jest dokumentem naukowym, lecz księgą zawierającą świadectwo wiary całych pokoleń ludzkich, które doświadczyły obecności Boga¹⁰.

Egzegetyczne wyjaśnienie tekstu jest podstawą katechezy. Jednak na tym katecheza nie może poprzestać. Musi uobecnić prawdę tekstu. Na podstawie tego, co tekst niegdyś mówił do ludzi na temat wiary i życia, musi odpowiedzieć na pytanie: co tekst ma do powiedzenia współczesnemu młodemu człowiekowi, który przyszedł na katechezę. Nie można pozostać na etapie historycznego katechizowania, wyjaśniając przeszłość. Ważniejsza jest współczesność i otwieranie perspektyw służących rozwojowi wiary w chwili obecnej. Katecheza nie może się zatrzymać na nieistotnych szczegółach historycznych znajdujących się w perykopach, lecz musi mieć na uwadze przekazanie prawdy zbawczej w kontekście aktualnej rzeczywistości. Nie

⁹ Por. Dreher, *Die biblische Unterweisung* s. 115 (znajdują się tam dalsze przykłady).

¹⁰ Por. Halbfass, jw.; Langer, jw.; Dreher, *Die biblische Unterweisung*.

wszystko, co z teologicznego punktu widzenia jest ważne, ma tę samą rangę dla określonej grupy katechetycznej. Decydującą rolę odgrywa tu katecheta, który zna swoją grupę i jest odpowiedzialny za rozwój życia wiary swej grupy. On decyduje o tym, pod jakim aspektem omawiać daną perykopę, aby jej oddziaływanie było najskuteczniejsze¹¹. W katechezie należy podać to, co najbardziej podstawowe, co wywiera wpływ na kształt i styl chrześcijańskiego życia. Wyraźnie trzeba odróżnić historyczne tło od prawdy Bożej i więcej uwagi poświęcić problemom teologicznym, występującym u poszczególnych autorów biblijnych, aniżeli historycznym uwarunkowaniom. Każdy z autorów natchnionych miał bowiem własną teologię, w ramach której podawał różne aspekty prawdy Bożej. To zróżnicowanie teologiczne występujące u poszczególnych autorów jest najwymowniejszym przykładem, że przekazywana prawda Boża musi mieć na uwadze aktualne problemy i potrzeby środowiska, do którego jest skierowana. Nie oznacza to w żadnym wypadku przekazywania jakiejś "nowej Ewangelii". Ewangelia jest jedna i niezmienna, wymaga jednak, aby była głoszona w sposób zrozumiały dla tych, przez których ma być przyjęta. W Mateuszowym opisie uzdrowienia paralityka można zauważyć inny aspekt teologiczny aniżeli u Marka (por. Mt 9, 1-8; Mk 2, 11-13). Mateusz podkreśla, że Syn Człowieczy już tu, na ziemi, ma moc odpuszczania grzechów. Prawdę tę głosili pierwotne gminy chrześcijańskie i to różniło je już w pierwszym okresie od żydowskich gmin wyznaniowych, które uważały, że tylko Bóg i tylko w niebie, a nie na ziemi odpuszcza grzechy. W przekazie Mateuszowym jest więc zawarta wiara pierwotnego Kościoła w odpuszczenie grzechów. I to świadectwo wiary, że w Jezusie Chrystusie istnieje już tu, na ziemi, odpuszczenie grzechów jest istotną cechą Kościoła po dzień dzisiejszy¹². Należy się zastanowić nad tym, jak tę prawdę przekazać współczesnemu człowiekowi, który z jednej strony wewnętrznie pragnie darowania win, z drugiej neguje jego potrzebę.

Właściwa katechetyczna interpretacja Pisma św. jest możliwa jedynie w ścisłej łączności z całokształtem nauki i aktualnego życia Kościoła. Pismo św. jest księgą Kościoła, zrodziło się w środowisku religijnym. Nie jest więc tylko zapisem historycznym, lecz aktualnie prowadzi do Boga każdego człowieka dobrej woli, włączonego we wspólnotę Kościoła przez wiarę i chrzest (Dz 2, 41; 5, 14; 11-24). Pismo św. może więc być właściwie odczytane i zinterpretowane jedynie we wspólnocie wiary, jaką tworzy Kościół. "Żadne słowo Pisma św. nie podlega prywatnemu wyjaśnieniu" (2 P 1, 20), tzn. całokształt nauki Kościoła i żywa wiara wszystkich jego członków strzegą katechetę przed fałszywą interpretacją Pisma. Do właściwej inter-

¹¹ Por. L a n g e r, jw. s. 32-40; B. D r e h e r. *Exegese und Bibelkatechese*. W: *Einführung in die Auswahlbibel*. Freiburg 1967 s. 23-43.

¹² Por. B. D r e h e r. *Methode und Didaktik der Bibelkatechese*. W: *Einführung in die Auswahlbibel* s. 44-72; G. S t a c h e l. *Der Bibelunterricht*. Einsiedeln 1967 s. 157-188.

pretacji katechetycznej Biblii nie wystarcza znajomość osiągnięć hermeneutyki biblijnej i umiejętność przystosowania perykop do wieku i możliwości percepcyjnych katechizowanych, trzeba jeszcze żyć we wspólnocie wiary, jaką jest Kościół¹³.

Wielu zwolenników ruchu egzegetycznego przeładowywało katechezę treścią, włączając do niej także analizy egzegetyczne. W egzegezie niektórzy widzieli panaceum na wszystkie bolączki nauczania biblijnego. Stanowisko to spowodowało skostnienie samej katechezy. Postawiony zarzut egzegetyzmu w wielu wypadkach był słuszny¹⁴. Egzegetyczna wiosna lat sześćdziesiątych na terenie katechezy minęła. Pozostał jednak dorobek tego kierunku, który na trwałe wszedł do katechezy biblijnej, i po dzień dzisiejszy stanowi punkt wyjścia wszelkich dydaktycznych rozważań na temat nauczania Biblii.

2. Katecheza indukcyjna

Kryzys katechezy egzegetycznej ujawnił swego rodzaju dylemat; zdawało się, że sprawa z konieczności korzystania ze zdobyczy egzegezy, ale z niepokojem patrzono, jak historycznokrytyczna metoda oddala od życia, umieszczając tekst w przeszłości, podchodząc doń historycznie i naukowo. Wyjście z dylematu widziano we wprowadzeniu do katechezy indukcji. Na zjeździe w Eichstätt w 1964 r. wysunięto postulat wprowadzenia do katechezy metody indukcji, która wychodziłaby z sytuacji życiowej i doświadczeń dziecka, a nie z systematycznego wykładu¹⁵. Konfrontacja istotnej wypowiedzi Pisma św., czyli tzw. kerygmatu, z życiem oraz otwarcie się na rzeczywistość ludzką stały się odtąd naczelnym zadaniem katechezy. W nauczaniu biblijnym akcent zaczyna się przesuwać stopniowo z wyjaśnienia tekstu na rzeczywistość ludzką omawianą w świetle Biblii. O ile problem uwzględnienia doświadczenia człowieka w katechezie okazał się słuszny, o tyle samo pojęcie indukcji było wieloznaczne i wywołało wiele kontrowersji. Jedni mówili o indukcji jako stopniu wprowadzającym w katechezę, gdzie doświadczenie pełniło rolę analogii ułatwiającej zrozumienie tekstu. Inni pojęcie indukcji rozumieli szerzej, mówiąc, że cała katecheza ma być indukcyjna, tzn. problemy ludzkie mają przenikać strukturę katechezy, a nie tylko stanowić wprowadzenie w katechezę. W wypadku, kiedy indukcja jest tylko wprowadzeniem w katechezę, proponowali jako właściwszą nazwę "in-

¹³ Por. B. V. I e r s e l. *Księga Ludu Bożego*. W: *Biblia dzisiaj*. Pod red. J. Kudasiewicza. Kraków 1969 s. 29-59. Jak rozumieć Pismo św.

¹⁴ Por. W. N a s t a i n c z y k. *Katechetischer Exegetismus im Kommen oder Vergehen?* "Katechetische Blätter" 94:1969 s. 56-63.

¹⁵ Por. B. D r e h e r. *Katechese im Organismus der Gesamtseelsorge*. "Katechetische Blätter" 90:1965 s. 289-300; P. N e u n z e i t. *Bibel und Exegese im künftigen Religionsunterricht*. "Katechetische Blätter" 95:1970 s. 144 n.

rodukcja"¹⁶. Ukazanie się katechizmu holenderskiego i rozwój katechezy antropologicznej przybliżyły zwolenników katechezy indukcyjnej do katechezy doświadczenia¹⁷. Jedni i drudzy byli zgodni co do tego, że katecheza powinna wyjaśniać prawdę objawioną zawartą w Piśmie św. i w świetle Objawienia interpretować rzeczywistość ludzką. Katecheza jest uzależniona od aktualnej samoświadomości Kościoła i od psychosocjologicznej analizy tej rzeczywistości. Współczesny człowiek otwiera się na słowo Boże przede wszystkim tam, gdzie pod naporem nie rozwiązanych problemów i konfliktowych sytuacji pęka jego "hermetycznie zamknięty mały świat". Katechezie jest bardzo potrzebna znajomość owych bolących miejsc ludzkiej egzystencji; tym bardziej że w tę egzystencję od momentu Wcielenia wszedł Jezus Chrystus. W Nim to, co Boże i to, co ludzkie, zostało ze sobą złączone. Życie ludzkie otrzymało nowy wymiar. I ten nowy wymiar życia ludzkiego trzeba mieć na uwadze prowadząc katechezę, aby się nie zgubić w drugorzędnych i dyskusyjnych problemach nauczania biblijnego. Współczesne mówienie o Bogu jest tylko wtedy zrozumiałe, kiedy zawiera konkretną odpowiedź na pytania stawiane dzisiaj Bogu i Kościołowi.

W katechezie indukcyjnej te ludzkie problemy ujawniają się przede wszystkim w czasie swobodnej rozmowy kierowanej przez katechetę. Momentem szczytowym tej katechezy jest dialog, który ma podwójną formę: jest to tzw. dialog wyjaśniający istotną wypowiedź tekstu biblijnego oraz dialog aktualizujący, który ma na celu uchwycenie punktów stycznych pomiędzy prawdą Pisma a życiem. Nie należy jednak wyjaśnienia i aktualizacji od siebie oddzielać. Te dwa momenty powinny się wzajemnie przenikać i uzupełniać. Nie chodzi tu tylko o dialog pomiędzy katechetą a grupą katechetyczną, lecz dążyć należy do nawiązania dialogu z Bogiem, który prowadzi do spotkania międzyosobowego. Spotkanie między Bogiem a człowiekiem jest oczywiście dziełem Ducha Świętego i wynikiem wolnej woli człowieka, jednak katecheza może ułatwić, przygotować to spotkanie¹⁸. Stąd rola katechety jako partnera i kierującego dialogiem jest niezwykle odpowiedzialna i wymaga stałego wysiłku mającego na celu wypracowanie cech składających się na postawę ułatwiającą jego prowadzenie.

Skuteczność katechezy zależy od tego, czy potrafi ona uchwycić napięcie rodzące się między Biblią a rzeczywistością życia. Znajomość zasad, którymi posługuje się hermeneutyka biblijna, ułatwia właściwe odczytanie prawdy Objawienia, zaś znajomość życia ułatwia konfrontację Objawienia z doświadczeniem ludzkim. Doświadczenie życia dochodzi w katechezie do głosu

¹⁶ E. J. K o r h e r r. *Praktische Wörterbuch der Religionspädagogik und Katechetik*. Freiburg 1973 s. 412.

¹⁷ P o r. G. H i e z e n b e r g e r. *Thematische Verkündigung Was ist das?* Freiburg 1974 s. 40.

¹⁸ P o r. D r e h e r. *Methodik und Didaktik* s. 55 n; A. B a r t h. *Die Bibel im Religionsunterricht*. Freiburg 1971 s. 48 n.

bezpośrednio, kiedy katechizowani wykorzystują to, cò sami przeżyli lub czego dowiedzieli się od innych podczas rozmowy. Rzeczywistość ludzka może zostać przybliżona przez literaturę, poezję i film. Literatura uwrażliwia na to, co dzieje się wokół nas, przybliża ludzkie problemy i pozwala wejść w głąb doświadczenia człowieka. Zdaniem H. Halbfasa interpretacja tekstów literackich sama przez się już jest przekazem religijnym i stwarza możliwość doświadczenia Objawienia, ponieważ literatura może dotrzeć do głębi rzeczywistości i otworzyć ją przed człowiekiem. Inaczej mówiąc – Halbfas uważa, że jeśli literatura dotyka metafizycznych potrzeb człowieka i uwrażliwia go na transcendencję, może na równi z Biblią być źródłem katechezy. Pogląd ten o tyle jest godny uwagi, że właśnie nie kto inny jak Halbfas postawił zasadę, że chrześcijańska nauka religii z zasady powinna być nauczaniem biblijnym¹⁹. B. Dreher natomiast uważa, że źródłem katechezy może być jedynie Biblia, a literatura może być wykorzystana jako wprowadzenie do katechezy albo też może ułatwić aktualizację biblijnego tematu²⁰.

Katecheza indukcyjna podjęła próbę zbliżenia Biblii do współczesności. Wychodząc od problemów życia, nie tylko stara się uchwycić prawdę zawartą w tekstach biblijnych, ale chce ją przekazać w taki sposób, aby ułatwić jej zakorzenienie we współczesnej rzeczywistości.

3. Historia wiary

Integracja wiary z życiem urasta do rangi jednego z głównych problemów współczesnej katechezy. Na tle dążeń w kierunku usunięcia rozbieżności między wiarą a życiem zrodziła się próba powiązania doświadczenia religijnego Biblii ze współczesnością. We współczesnej katechezie doświadczenie religijne uważa się za jeden z zasadniczych czynników rozwoju osobowości. Nie jest ono jednak sumą doświadczenia ogólnego, lecz rodzi się przy bezpośrednich kontaktach z *sacrum*²¹. W Biblii *sacrum* nie jest rzeczywistością wyobcowaną. Między tym, co Boże, a tym, co ludzkie, istnieje powiązanie. Angażując się w ludzkie problemy i dotykając metafizycznej głębi ludzkiego życia, ma się możliwość nawiązania kontaktu z Bogiem²².

Historia wiary (*Glaubensgeschichtlicher Unterricht*) jest jednym z typów katechezy doświadczenia religijnego. Opiera się na analizie hermeneutyczno-teologicznej tekstów biblijnych. W pewnym sensie wydaje się być kontynua-

¹⁹ Por. H. H a l b f a s. *Fundamentalkatechetik. Sprache und Erfahrung im Religionsunterricht*. Düsseldorf 1968 s. 209-230.

²⁰ *Induktive Katechese*. "Katechetische Blätter" 91:1961 s. 241-253; t e n ż e. *Zeuge des verborgenen Gottes*. Freiburg 1970 (zbiór wzorcowych katechez indukcyjnych oparty na analizie tekstu Ewangelii św. Jana, przeznaczony dla ostatniej klasy gimnazjum).

²¹ Por. M. M a j e w s k i. *Dyskusja nad katechezą w Europie Zachodniej* RTK 23:1976 z. 6 s. 44-46.

²² Por. D. D o r m e y e r. *Religiöse Erfahrung und Bibel*. Düsseldorf 1975.

cją historiozbawczej orientacji w katechezie. Głębsza refleksja wykazuje zasadniczą różnicę. Katecheza historiozbawcza przedstawiała z perspektywy Boga "historię zaangażowania się Boga w ludzkie dzieje". "Historia wiary" natomiast próbuje spojrzeć na te same dzieje z perspektywy człowieka. Uwypukla bardziej doświadczeniowo-dialogiczny charakter Objawienia. Poszukuje tzw. pierwotnych sytuacji (*Ursprungssituationen*), które rodziły wiarę wyrażoną w tekstach biblijnych. Katecheza ta wychodzi z założenia, że u podłoża tekstów biblijnych znajduje się doświadczenie religijne, które trzeba odkryć, aby właściwie odczytać zawarte w nim orędzie. Doświadczenie wiary Narodu Wybranego formowane na przestrzeni wieków wpływało na sposób mówienia o Bogu, kształtowało określony typ języka religijnego. Zwolennicy tej katechezy wychodzą z założenia, że pewne doświadczenia są wspólne wszystkim ludziom, np. doświadczenie sprawiedliwości i niesprawiedliwości, cierpienia i śmierci, wyzwolenia z niewoli (temat Wyjścia przewija się na kartach Pisma św. w różnej formie) itp. Poprzez odkrycie tych podstawowych doświadczeń człowieka odnajduje się bliższą płaszczyznę wnikięcia w treść Objawienia²³.

Historia wiary próbuje z sobą połączyć dwie przeciwstawne tendencje: katechezę doświadczenia religijnego i katechezę orędzia chrześcijańskiego. Tymczasem orędzie chrześcijańskie dopiero w kontekście doświadczenia religijnego jednostki i wspólnoty może doprowadzić do wyrobienia właściwej postawy wiary.

4. Historia działająca (Wirkungsgeschichtlicher Unterricht)

Ten typ katechezy jest kontynuacją i pogłębieniem "historii wiary". Refleksja teologiczno-biblijna idzie w dwóch kierunkach. Pierwszy kierunek obejmuje "wielkie" tematy (np. Exodus), które ciągle na nowo są podejmowane przez autorów biblijnych i reinterpretowane, ich oddziaływanie na całość życia religijnego Izraela, a później pierwotnego Kościoła. Drugi kierunek rozważań próbuje wysledzić wpływ treści Objawienia na kształt życia społecznego aż po współczesność. Chce odpowiedzieć na pytanie: Jakie treści biblijne stały się elementami konstytutywnymi duchowości i kultury świata zachodniego? A także: Na ile niektóre ze współczesnych poglądów religijno-filozoficznych mają swoje źródło w Biblii? W jakiej mierze Ewangelia zmieniła stosunek ludzi do Boga, do problemów społecznych itp.?

Historia działająca zamierza na podstawie tekstów Pisma św. dać odpowiedź na pytanie o sens i wartość życia ludzkiego. Nie tyle bieg wydarzeń

²³ Por. W. L a n g e r. *Praxis des Bibelunterrichts*. Stuttgart-München 1975 s. 36-52.

historycznych, o których opowiada Biblia, ile sens tych wydarzeń jest przedmiotem refleksji²⁴.

"Przedrozumieniem" tej katechezy jest "żywa tradycja Kościoła", a więc przeszłe i aktualne życie społeczności wiernych. Jest tu przede wszystkim hermeneutyczna katecheza społeczno-eklezjalna nie wykluczająca aspektu indywidualno-egzystencjalnego²⁵.

II. KATECHEZA PROBLEMOWA

Pod koniec lat sześćdziesiątych zrodził się w pedagogice religijnej kierunek usiłujący wyjść naprzeciw oczekiwaniom uczniów. Punktem wyjścia w katechezie stały się pytania, problemy i doświadczenia uczniów rozpatrywane w świetle Objawienia²⁶. Ratując Biblię dla katechezy, starano się określić jej nową funkcję. Między innymi W. Bartholomäus zaproponował, aby problemy i doświadczenia uczniów rozpatrywać w kontekście i w konfrontacji z doświadczeniami zawartymi w Biblii. Istotne dla niego było pojęcie "transformacji", którą rozumiał jako proces przenoszenia treści biblijnych w życie uczniów, i odwrotnie – przenoszenie doświadczeń i problemów współczesnych w kontekst Biblii. Istotnym momentem tak rozumianej katechezy jest dialogiczno-krytyczny stosunek do ponadczasowego sensu zawartego w Piśmie św.²⁷.

Proces transformacji warunkują dwa podstawowe elementy: obiektywizacja tekstu i jego subiektywna akceptacja. Obiektywizacja jest rodzajem analizy, typowa "praca nad tekstem" polegająca na wydobyciu istotnej wypowiedzi ("kerygmatu") Biblii w jego historycznym kontekście. Jest to po prostu odpowiedź na dawne pytanie: "Co autor biblijny chciał powiedzieć"? Subiektywizacja polega na aktualizacji tekstu, gdzie procesy asocjacji odgrywają ważną rolę. Ciekawą propozycją dydaktyczną jest próba przeniesienia perykopy biblijnej w kontekst współczesnego życia²⁸. Przykłady tego typu pracy z Biblią znaleźć możemy w materiałach przygotowanych przez A. Steinera i V. Weymana²⁹.

²⁴ Tamże s. 49-52.

²⁵ Por. Dormeyer, *iw.* s. 65-68.

²⁶ Por. Weidmann, *iw.* s. 28-32.

²⁷ Por. W. Bartholomäus. *Zur Didaktik der Bibel im Religionsunterricht*. "Katechetische Blätter" 101:1976 s. 145-154.

²⁸ Por. G. Baudler. *Religiöse Erziehung heute*. München 1970 s. 96-128.

²⁹ A. Steiner, V. Weymann. *Jesus Begegnung*. Zürich 1977; *Wunder Jesu*. Zürich 1978; *Gleichnisse Jesu*. Zürich 1979.

Z pedagogicznego punktu widzenia katecheza problemowa znalazła swoje uzupełnienie w teorii "Curriculum"³⁰. Jej twórca Saul B. Robinson uważał, że wychowanie polega na odpowiednim przygotowaniu wychowanka do sprośtania sytuacjom, wobec których stawia go życie. Widział więc trzy podstawowe zadania. Pierwsze polega na określeniu i zidentyfikowaniu sytuacji, którym uczeń powinien stawić czoła. Następnie należy określić kwalifikacje, do nabycia których ma się przyczynić nauczanie, i wreszcie ustalić trzeba konkretne cele dydaktyczno-pedagogiczne³¹.

Na teorii "Curriculum" oparto plany nauczania w Niemieckiej Republice Federalnej, szczególnie tzw. *Zielfelderplan*, który obowiązuje od 1971 r.³² Teologiczno-pedagogicznym założeniem tego planu jest zasada korelacji, o której wprowadzenie do planu mówi:

"O współzależności, jaka istnieje między chrześcijańskim orędziem i ludzkim życiem, dają księgi biblijne świadectwo od pierwszej do ostatniej strony: Bóg chrześcijańskiej wiary jest dla ludzi i ludzie są w swych poszukiwaniach zdani na Boga i na świadectwo ludzi Biblii, którzy doświadczali Boga. Już historia narodu izraelskiego, jak przedstawia ją Stary Testament, ukazuje, że Jahwe jest Bogiem dla ludzi. To orędzie zostaje podjęte przez Nowy Testament, kiedy Oczekiwanemu zostaje nadane imię Emanuel, to znaczy «Bóg z nami». W ten sposób stało się rzeczą jasną, że Bóg, który objawił się w biblijno-chrześcijańskiej historii wiary, nie jest Bogiem, który by nie miał żadnego odniesienia do człowieka. Ten Bóg tak głęboko wnika w historię ludzkości, że Jan mógł powiedzieć: «Słowo stało się Ciałem i zamieszkało między nami»"³³.

"Curriculum" mówi o takich sytuacjach, które wyzwalają pytania dotyczące sensu życia, stosunku do bliźnich itp. Należą tu przede wszystkim tzw. sytuacje graniczne jak poczucie winy, cierpienie, śmierć, szczęście itp.

Zależnie od sytuacji katecheza ma rozwijać w uczniach odpowiednie dyspozycje, jak: zaufanie, cierpliwość, prawdomówność itp. Uczniowie mają nabyć umiejętności wiązania wiary z życiem.

Cokolwiek by powiedzieć o dorobku katechezy problemowej, to wydaje się, że uszczupla ona zadania katechezy, ograniczając ją do wymiaru czysto pragmatycznego. Biblia jakby schodzi do roli jednego z wielu źródeł, na podstawie których rozwiązuje się postawione problemy. Jak w okresie neoscholastycznym znajomość Biblii zredukowano do "historii biblijnej" służącej jako pomoc w nauczaniu katechizmu, tak obecnie staje się Biblia

³⁰ Por. M. Majewski. *Fundamentalne problemy katechetyki*. Lublin 1981 s. 59 n.

³¹ Por. W. Langer. *Od kerygmaticznie do antropologicznie ukierunkowanej katechezy*. W: *Materiały z kursów homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych*. Warszawa 1979 s. 187.

³² Por. K. Piwowarski. *Plany nauczania religii w RFN*. AK 71:1979.

³³ *Zielfelderplan*. München 1977 s. 23.

jedynie zbiorem odpowiedzi "Antwortpotential"³⁴. Jest to czysto funkcjonalne i racjonalistyczne podejście do Pisma św., niezgodne z wielowiekową tradycją Kościoła.

Mimo głosów krytycznych katecheza wychodząca z sytuacji i problemów ludzkich zwróciła uwagę katechetów na potrzebę określenia doświadczenia w relacji do Objawienia Bożego³⁵. Jest jeszcze sporo spraw wymagających uporządkowania i wyjaśnienia.

THE FORMS OF BIBLICAL CATECHESIS

S u m m a r y

Principally, one can distinguish two basic ways of working with the Bible. The first one with the help of the principles of biblical hermeneutics attempts to reveal a message of the biblical text, which text becomes the essence of catechesis.

The second way sees the biblical text within the frameworks of a problem block which has already been defined thematically.

The first type of biblical catechesis is called hermeneutic catechesis. One can distinguish here: exegetic catechesis, inductive catechesis, history of faith (Glaubensgeschichtlicher Unterricht) and history in action (Wirkungsgeschichtlicher Unterricht).

The second type of catechesis is characterized by a functional, in a way rationalistic, approach to the Bible. Basing oneself on the pedagogic theory of "Curriculum" by S. Robinson, the biblical text is used by way of the method of transformation. This type limits, however, the tasks of catechesis to a pragmatic dimension. The Bible becomes "a collection of responses" (Antwortpotential) to pupils' problems.

Both types of biblical catechesis stimulate creative reflection and force the theoreticians of catechesis to search new solutions in their work on a biblical text.

Translated by Jan Kłos

³⁴ Por. E. Exeler. *Inhalte des Religionsunterricht*. In: *Handbuch der Religionspädagogik*. Einsiedeln 1974 s. 93.

³⁵ Por. R. Murawski. *Katecheza korelacjā*. "Communio" 3:1983 s. 106.